

Õiguskantsler

Justiitsminister Madis Timpson
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie nr

Meie 03.05.2024 nr 6-1/231647/2402586

Märgukiri Erinevad tsiviilkohtumenetluse küsimused

Austatud justiitsminister Madis Timpson

Pöördun Teie poole erinevates [tsiviilkohtumenetluse seadustikku](#) (TsMS) puudutavates küsimustes, millest paljud on tõstatanud avaldajad. Need ei ületa küll põhiseadusvastasuse künnist (vrld ka Riigikohtu osutusega, et igasugune ebatäiuslikkus ei ole põhiseadusvastane; RKÜKo 21.05.2008 [3-4-1-3-07](#) p 50), kuid võivad siiski olla paremini lahendatavad.

I Hagi tagamise taotluse käiguta jätmise, kui hagil on puudused

1. Olukorras, kus hagi esitatakse koos hagi tagamise taotlusega, on Riigikohus leidnud: „[...] puudustega hagiavalduse korral ei pea kohus hagi tagamise menetluses määrama hagejale TsMS § 340¹ lg 1 ega ka TsMS § 384 lg 2 alusel tähtaega hagiavalduse puuduste kõrvaldamiseks, vaid ta peab jätma hagi tagamise avalduse rahuldamata“ (RKTkm 12.04.2023 [2-22-2527/52](#) p 15.1.).

2. Hagi tagamise avalduse rahuldamata jätmise võib olla kohane olukorras, kus hagil on sellist laadi puudused, mis seavad kahtluse alla, kas hagi saab üldse olla perspektiivikas. Rahuldamata jätmise toimub aga vältimatult *igasuguste* puuduste korral, näiteks ka siis, kui probleem on üksnes vales suuruses tasutud riigilõivus. Sellel võivad olla pöördumatud negatiivsed tagajärjed hagejale – selleks ajaks, kui ta saab kohtumääruse kätte ja kõrvaldab puuduse hagiavalduses, võib juba olla saabunud tagajärg, mida hagi esitaja soovis hagi tagamise taotlusega ära hoida.

3. Hagi tagamise avalduse rahuldamata jätmise vältimatus on seda arusaamatum, et tsiviilkohtumenetluse seadustik võimaldab iseenesest hagi tagamise avalduse esitamist ka samal ajal hagi esitamata (TsMS § 382). Sellisel juhul ei ole ju hagi tagamise avalduse rahuldamine kuidagi sõltuvuses sellest, kas hagi on puudusi või mitte. Seda raskem on põhjendada, miks peaks see *vältimatult* teisiti olema olukorras, kus hagi ja hagi tagamise avaldus esitatakse koos.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

4. Hagita menetluses antavale esialgsele õiguskaitsele kohaldatakse hagi tagamise norme (TsMS § 477¹ lg 2). Kui hagita menetlus algab taotlusega (ja mitte kohtu algatusel), siis tekib sama olukord ka hagita menetluses, kui esialgse õiguskaitse taotlus esitatakse koos põhitaotlusega. Näiteks lähenemiskeelu asjas võib tagajärjeks olla koguni kellegi surm, kui esialgu vajalik õiguskaitse jääks kohaldamata, sest põhitaotluses on mingi puudus (kuigi muud esialgse õiguskaitse andmise tingimused on täidetud).

5. Lahenduseks võib olla kohtule hagi tagamise avalduse rahuldamata jätmise küsimuses kaalutusõiguse andmine. See lahendaks TsMS § 477¹ lg 2 kaudu sama probleemi ka hagita menetluses. Alternatiivselt võib loeteludena reguleerida, milliste hagi puuduste korral tuleb jätta hagi tagamise avaldus rahuldamata ning milliste puuduste korral tuleb see siiski läbi vaadata. Selline lahendus tähendaks aga vajadust kehtestada vastavad spetsiifilised normid ka hagita menetluse tarbeks.

II Laste ja täisealiste eestkostetavate õiguste tagamine teenuse osutajate juures

6. Riigikohus on hiljuti otsustanud, et peale seda, kui lasteaiakoht on juba antud, ei kaasne lasteaiateenuse osutamisega enam riigivõimu volitusi ning munitsipaallasteaia ja teenust saava isiku vahel tekivad eraõiguslikud suhted (RKEKm 17.05.2023 [2-23-2831/8](#)). Seega lahendatakse lasteaiateenusega seoses tekkinud kohtuasi hagimenetluses maakohtus.

7. Olukorras, kus lapsevanem soovib saavutada, et avaliku võimu lasteasutus (lasteaed) lõpetaks tema lapse õiguste rikkumise (sarnaselt viidatud kohtuasjaga näiteks selleks, et tema lapsele võimaldataks lasteaias puhkeajal muud vaikset tegevust, millega ei kaasneks kohustust viibida voodis¹), tuleb tal maksta **riigilõivu kokku 490 eurot** – 420 eurot hagiavalduse eest ja lisaks 70 eurot hagi tagamise taotluse eest, kui ta soovib, et kohus rakendaks lapse kaitseks esialgseid abinõusid. Sama kehtib siis, kui laps käib eralasteaias või kui näiteks täisealine eestkostetav viibib hooldekodus (sh tahtevastaselt kinnisesse asutusse paigutamise tagajärjel).

8. Laste ja eestkostetavate õiguste kaitsel nende asutuses viibimisel on eriline tähendus. Vähemalt lasteaialapsed ei saa enda õiguste kaitseks kohtusse pöörduda. Nende õiguste kaitse on vahendlik ehk sõltub lapsevanema või eestkostja valmisolekust kulukas ja koormav kohtutee ette võtta. Paljudel juhtudel on see nii ka täisealiste eestkostetavate puhul. Alaealiste ja täisealiste eestkostetavate õiguste kaitsel tuleb avalikul võimul seega võimalikult ulatuslikult soodustada. Küsimus ei ole sealjuures mitte ainult riigilõivu suuruses, vaid ka näiteks tõendamiskoormises, mis hagimenetluses on pooltel (TsMS § 230 lg 1) – erinevalt näiteks hagita menetlusest, milles kohus kogub tõendeid vajadusel ka oma algatusel (vt TsMS § 477 lg 7), või halduskohtumenetlusest, milles saab avaliku võimu asutust sisuliselt kohustada esitama tõendid selle kohta, et õigusnormidest tulenevad nõuded on täidetud (HKMS § 59 lg 1).

9. Õiguskaitse soodustamist toetavad ka Eestile võetud rahvusvahelised kohustused. [Lapse õiguste konventsiooni](#)² artikkel 18 lg 3 kohustab osalisriike võtma tarvitusele kõik vajalikud abinõud, et tagada töötavate vanemate laste õigus lasteasutuste hüvedele. Artikkel 3 lg 3 kohustab osalisriike mh tagama, et laste hoolduse eest vastutavad asutused vastaksid pädevate ametivõimude kehtestatud normidele, eriti mis puudutab ohutust ja tervishoidu, personali suurust ja sobivust ning ka nende üle toimuva järelevalve kompetentsust. Artikkel 18 lg 2 kohustab

¹ Vt ka [õiguskantsleri 14.06.2019 seisukoht 7-5/190806/1903068 puhkeaja kohta lasteaias](#).

² RT II 1996, 16, 56.

osalisriike osutama vanematele ja seaduslikele hooldajatele kasvatuskohustuste täitmisel asjakohast abi ja kindlustama lastele mõeldud hooldusasutuste arengut. Artikkel 19 kohustab rakendama kõiki seadusandlike abinõusid lapse väärkohtlemise (sh nii füüsilise kui vaimse vägivalla) ärahoidmiseks ning väärkohtlemise juhtumil tagama uurimise ja vajadusel kohtuliku sekkumise. Artikli 43 lõike 1 alusel loodud [Lapse Õiguste Komitee kommentaaris nr 5](#) on rõhutatud, et konventsioonis toodud õigustele tegeliku tähenduse andmiseks peavad olema olemas efektiivsed õiguskaitsemeetmed õigusrikkumiste puhuks, sh ligipääs kohtule koos vajaliku õigusabi ja muu abiga (p 24) ning riigisisene õigus peab sätestama õigused piisava detailsusega, et õigusrikkumiste puhuks vajalikud õiguskaitsevahendid oleks efektiivsed (p 25).³ [Lapse Õiguste Komitee kommentaaris nr 19](#) rõhutatakse läbivalt, et laste õiguste teostamist tuleb võimalikult ulatuslikult toetada avalikest vahenditest. Avalik võim peab sealjuures tagama ka erasektori lähtumise lapse parimatest huvidest, sh looma selleks kohase kaebuste lahendamise protseduuri, mis hõlmaks mh andmete kogumist.⁴

10. [Puuetega inimeste õiguste konventsiooni](#)⁵ art 16 lg 5 kohustab mh kehtestama tõhusa seadusandluse, mis tagaks puuetega inimeste suhtes toimunud vägivalla või väärkohtlemise juhtumite kindlakstegemise, uurimise ja vajaduse korral kohtu alla andmise.

11. Õiguste kaitset tuleks iseäranis soodustada olukorras, kus tegemist ei ole pelgalt lepingu rikkumise väitega, vaid väidetakse avaliku võimu kehtestatud sellise nõude rikkumist, mis on avaliku õiguse normiks. Eriti kui see norm on kehtestatud (lepingupoolte lepinguvabadust piiravana) lapse või täisealise eestkostetava õiguste kaitseks.

12. Palun kaaluge võimalusi soodustada senisest ulatuslikumalt laste ja erivajadusega täiskasvanute asutuses viibimisega seotud õiguste kaitset kohtumenetluses. Lahendusena võiks kõne alla tulla riigilõivust teatud tingimustel vabastamine (või vähemalt riigilõivu suuruse vähendamine), asja lahendamine hagita menetluses või siis hoopis halduskohtu pädevusse andmine (arvestades [halduskohtumenetluse seadustiku § 4](#) lõikes 2 osutatud võimalust anda seadusega halduskohtu pädevusse ka muu ülesanne). Sealjuures on põhimõtteliselt võimalik eristada varalisi ja mittevaralisi nõudeid. Omaette küsimus on selle mõistlikkus, pidades silmas olukorda, kus isikul on üheaegselt nii varaline kui mittevaraline nõue (see tähendaks eristamise korral, et tal tuleb osaleda kahes erinevas kohtumenetluses).

III. Puuduste kõrvaldamise tähtaja kulgemise algus menetlusabi andmata jätmise vaidlustamisega seoses

13. Järgnev probleem ei tulene mitte otseselt seaduse normist, vaid pigem sellise normi puudumisest, mis selgelt takistaks allpool kirjeldatud olukorra tekkimist.

14. Avaldaja on kirjeldanud järgmist olukorda. Isik esitab kohtule taotluse (põhiasi hagita menetluses) ja ühtlasi ka menetlusabi taotluse (kõrvalasi). Põhiasjas tuvastab kohus iseenesest õigesti, et riigilõiv on maksmata, annab selle puuduse kõrvaldamiseks tähtaja, aga – menetlusabi taotlemist (või selle taotlemise võimalust) arvestamata – **määrab, et tähtaeg hakkab kulgema sellesama määruse kättetoimetamisest**. Samal ajal võib riigilõivust vabastamise küsimuse lõplik

³ Konventsiooni kommenteerides on õiguskirjanduses rõhutatud, et tuleb tagada, et meetmed oleks praktikas kohased (J. Tobin. Art 4 komm, lk 114. – Teoses: J. Tobin (toim). The UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford University Press, 2019).

⁴ J. Eekelaar; J. Tobin. Art 3 komm, lk 81. – Teoses: J. Tobin (toim). *Op cit.*

⁵ RT II, 04.04.2012, 6.

lahendamine (kõrvalasjas tehtav määrus) toimuda alles peale selle määratud tähtaja saabumist. Isegi kui isik menetlusabi saab (kohus lahendab kõrvalasja talle soodsalt), ei ole kohtu menetluses enam seda põhiasja, mille tarbeks ta menetlusabi sai.

15. Seda probleemi on mõeldud lahendada TsMS § 187 lõiked 5 ja 6, mis näevad ette, et menetlusabi taotlus ei peata ei seadusega ega kohtu määratud tähtaega, aga kohus annab mõistliku tähtaja *pärast* menetlusabi andmise taotluse lahendamist, kui nimetatud taotlus ei olnud esitatud põhjendamatult või tähtaja pikendamise eesmärgil. Lõiked 5 ja 6 ei lahenda aga olukorda adekvaatselt hagi esitamise olukorras, eriti kui ühtlasi on vajalik olnud hagi tagada. Viimast seetõttu, et hagi tagamine lõpetatakse, kui asjas menetlus lõpetatakse (TsMS § 386 lg 4) mh seetõttu, et hageja ei ole tähtjaks tasunud riigilõivu (TsMS § 147 lg 1). Vahepealne hagi tagamise äralangemine võib hageja õigusi pöördumatult kahjustada.

16. Palun kaaluge seaduse täiendamist sättega, mille kohaselt põhiasjas antud tähtaeg peatuks menetlusabi taotlemisel ning hakkaks uuesti kulgema menetlusabi andmise või selle andmisest keeldumise määruse jõustumisest. Selle ärakasutamise vastu võiks täiendada TsMS §-i 181 sättega, mis näeks ette, et menetlusabi andmisest keeldutakse ka siis, kui menetlusabi taotlus on ilmselgelt esitatud põhiasjas tähtaja pikendamise eesmärgil ja sellisel juhul loetakse ka põhiasja tähtaeg möödunuks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise